

Mano tingi laboratorija

2021 SAUSIS, SOPHIE SEITA

slýsti

Noriu tingios laboratorijos. Noriu abstrakčios erdvės ir konkrečios vietos, kurioje eksperimentuočiau nežinodama, kur tai nuves. Daugeliu atžvilgiu toks ir yra eksperimento apibrėžimas, iš lotynų kalbos *experior* – „bandyti“, bet ir „patirti“. Pats eksperimentas gali būti patirtis, ne tik kelias į ją.

Tačiau literatūroje, mene, santykiuose net Eksperimentas (kaip veikėjas) gali užsiimti administraciniais reikalais. Žmogui, bijančiam aktualizuoti eksperimentą, tingumas yra panašus į nardymą su rykliais: žavi nieko neveikimo idėja, bet ne jos praktikavimas. Įsivaizduokime: atostogaujate saulėtoje ir drėgnoje vietoje. Klausiate jūsų svečių namelio savininko, kuo dar, be ėjimo į paplūdimį, galėtumėte užsiimti. Jis atsako: „Mažai kuo, tiesiog atsipalaiduokite, mėgaukitės karščiu.“ Gali būti, kad pagrįstai arba nepagrįstai supanikuosite.

Kartais tiesiog atsiduriate tam tikroje vietoje. Atsirandate ten, kur viskas stoja į savo vietas. Tai – įvykis, kurį reikia priimti, veiksmas, nukreiptas žemyn, kaip kritimas į pagalves, kaip švelnus įsiurbimo garsas, kaip per trachėją brėžiama įsivaizduojama linija. Arba kaip malonumas, patiriamas, kai viskas sustoja į savo vietas, kai kortų kaladė įslysta į dėklą, kai spragtelį uždaromas stalčius.

tingumas – naujas raktas

Prieš keletą metų pradėjau svajoti apie alternatyvią mokyklą – tingią laboratoriją, nieko neveikimo saloną, kuriame „menopauzės sulaukusios dendės“ (angl. *menopausal she-dandies*, Lisa Robertson) ir „nuobodos feministės“ (angl. *feminist killjoys*, Sara Ahmed) galėtų „išmokyti mus nepaklusti“ (bell hooks). Kam nepaklustume? Mumyse išsisknijusiam tvarkos, aiškių nuorodų, stiprios darbo etikos, griežtumo,

individualaus genijaus troškimui. Vietoj to mes aukštintume bendradarbiavimą, įsiklausymą, rūpinimąsi, žaidimą ritmais, vingiuotais keliais, kilpomis ir sugrįžimais.

Štai mano tonacija, melodingas kvietimas susiderinti su manimi.

Laboratorijoje praktikuotume veiklą, paremtą reagavimu, atvirumu, prisiderinimu, kurį pasiektume sutelkę dėmesį. Abejotume nekantrumu ir priimtume mieguistumą tam, kad išplėstume savo emocinę paletę, balso galimybes, kad galėtume mąstyti ir kurti, bet ne tam, kad sumenkintume nenustygimą vietoje ar tikslumo troškimą. Mes, kūrėjai, dažnai turime teisintis dėl to, kuo užsiimame, turime būti suprantami, prikabinti etiketę savo kūrybai. Šiuo metu kultūroje dominuoja perdėtas savęs, kasdienybės dokumentacijos, akivaizdaus arba netikro, nerūpestingo profesionalumo aukštinimas. Galbūt mums reikėtų šiek tiek įstrigti, sumišti ar netgi imti kliedėti, tarsi sirgtume. Leisti akims švelniai sutelkti dėmesį. Nieko neveikdami mėgaujamės svajonėmis, neveiklumu, leidžiame dalykams įvykti – tai labai svarbu bendradarbiaujant ir eksperimentuojant. Tingumas ir neveiklumas etimologiškai reiškia išsekimą, silpnumą, nuovargį. Tingus žvilgsnis, lėtas judesys gali priversti kūną veikti kitaip. Kartais mūsų kūnas veikia ne taip, kaip turėtų, o kartais aktyviai priešinamės „veikimo“ reikšmei. Retkarčiais erdvėje reikia kitų žmonių, kad neveiklumas duotų vaisių. Galbūt nežinotume, ką daryti ar sakyti, tačiau prisimintume poetės Nisha Ramayya kvietimą „nežinoti kartu“. Muštume būgnus naudodamiesi Raphaelio Sbrzesny „polifoninės studijos“ metodu. Šį terminą jis pasiskolino iš vokiečių teatro teoretikų Davido Roesnerio ir Clemenso Risio. Juo apibūdinamas nehierarchinis kolektyvinis kūrimas. Polifonija pripažįsta skirtumus. Tai – keli balsai, susijungiantys, harmoningai tarpusavyje susiję.

Su kai kuriomis čia minėtomis idėjomis eksperimentavau įvairiose praktika paremtose dirbtuvėse. Kai kurių jų tema buvo „Skaitymas medžiaga“ (*Reading with Material*). Dirbtuves įkvėpė mintys, kuriomis susidomėjau neseniai, (Pauline Oliveros) ir anksčiau inspiravusios idėjos

(dainavimo metodas, kurio išmokau Lichtenberger® balso taikomosios fiziologijos institute Vokietijoje). Dirbtuvės buvo skirtos judesiui, rašymui ir nesudėtingiems balso pratimams.

Štai keli mano klausimai ir užduotys:

Balso pratimas 1: Įsivaizduok, kad tavo liežuvis yra delfinas. Nervinė sistema žinos, ką daryti su šia informacija, ji ją išsivers. Dabar kalbėk, dainuok arba niūniuok tai įsivaizduodamas.

Balso pratimas 2: Organų pertvarkymas. Vaikščiok po kambarį ir įsivaizduok, kad tavo kojos turi ausis. Gerklos ir ausys yra dvynės, jos vibruoja aukštais dažniais. Ar galėtum įsivaizduoti gerklas ausyse? Ar ausys turi gerklas? Ar tavo ausys gali atsikratyti įpročio?

„Auis – ištikima garsų, girdimų jai pasiekiamame dažnyje ir amplitudėje, kolekcionierė. Garsai, kurie lieka už ausies galimybių ribos, gali būti išgirsti kitais kūno jutimo organais.“ (Pauline Oliveros, *Deep Listening (Gilus klausymasis)*, p. 19)

Judesio arba balso pratimas 3: Liežuvis, piršto galiukai ir mūsų padai kartais tampa minkšti. Visi jutimo organai nori patirti švelnumą. Mūsų pirštų galiukų receptoriai veikia augmenijos principu. Leisk šiems receptoriams pajusti rezonansą, vibraciją. Balso stygų jautrumas panašus į pirštų galų jautrumą. Ar jų sąveika gali supanašėti su jutimo organų veikla, tam tikru savęs lietim? Įpročiai, disciplinos, laimėjimų troškimas prislopina jutiminį sąmoningumą, kūno patirtį, lengvumo išraišką. Geriau paklauskime savęs – kas nutinka, kai nieko nenutinka?

lankstumas

Kiekvieno pratimo metu pati stebėjau ir prašiau dalyvių smalsiai stebėti eksperimentą be išankstinio nusistatymo.

Taip pat paprašiau dalyvių atsinešti po medžiagą ir tyrinėti jos savybes, tekstūrą, pajusti, kokią reakciją ji sukelia.

Anni Albers knygoje *Apie audimą (On Weaving)* rašo:

„Medžiagos, spalvos, žodžiai, tonai, tūris, erdvė, judėjimas – visa tai apibūdina žaliavą. Turėtume pridėti ir dar vieną savybę – kuriuo jutimo organu reaguojame į jos paviršių, konsistenciją, struktūrą. Pats faktas, kad trūksta terminų apibūdinti šioms prisilietimų patirtims, yra reikšmingas.“ („Tactile Sensibility“, in: *On Weaving*, Middletown/CT: Wesleyan University Press, 1965; repr., London: Studio Vista, 1974), p. 45)

Kaip apibūdinšime savo medžiagą? Ji kramtoma, formuojama, lankstoma ar vielinė, galbūt trapi, peršlampama; jos paviršius lygus ar grūdėtas ir matinis? Staiga atsiduriame poezijos karalystėje. Kokių žinių šis susitikimas, prisilietimas duoda?

Knygoje *Liečiantis jausmas (Touching Feeling)* Eve Sedgwick rašo:

„Kad suvoktume medžiagos tekstūrą, neužtenka klausti ar žinoti, kokia ji ar kaip ji mane veikia? Tekstūrinis suvokimas nagrinėja dar du klausimus: kaip ji tapo tokia ir ką galėčiau iš jos padaryti?“ (Eve Sedgwick, *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*, Durham: Duke University Press, 2003, p. 13)

Paliesti – tai atlikti veiksmą, apmąstyti, ką darome. Prisilietimas taip pat sukuria ryšį, dialogą su žmogumi arba daiktu.

„Paliesti reiškia užmegzti ryšį, paglostyti, kilstelti, patapšnoti, apglėbti. Tai sykiu reiškia suvokti, kad kiti žmonės ar gamtos jėgos jau lietė šią medžiagą prieš tave ir taip suformavo objekto tekstūrą“ (p. 14).

Pagal Sedgwick, jausmas gali būti suvokiamas tiek psichologiškai, tiek intelektualiai. Prisilietimas – aktyvus veiksmas, susijęs su liečiančiuoju.

Dirbtuvių metu naudodavau molį arba plastiliną, kurį mėgstu dėl jo lankstumo. Jeigu rašymas būtų panašus į plastiliną, tai... Tai pamatytume, kur mane nuvestų ši nesudėtinga metafora, man formuojant ją rankomis, nedideliems žalio, raudono, geltono plastilino gabaliukams

užstringant panagėse kaip įrodymas, kad buvo dirbta su medžiaga. Lipnaus proceso lipnus pėdsakas. „Įsivaizduok lipnų objektą. Tai, kas prie jo prilimpa, liudija, iš kur jis atkeliavo, ką palietė.“ (Sara Ahmed, *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*, Durham: Duke University Press, 2006, p. 40)

Visi šie pratimai buvo susiję su gebėjimu priimti, leisti kūnui reaguoti ir savarankiškai susitvarkyti, įsivaizduoti jo galimybes, nežinoti ir neplanuoti patirties iš anksto.

neplanuoti

2018-aisiais dalyvavau meninėse dirbtuvėse neplanavimo tema „Southbank“ centre, finansuotose „Live Art Development Agency“. Dirbtuves organizavo a.a. Katherine Araniello (kuri gvildendama negalios, mediacijos, *queer* temas pasitelkdavo humorą) ir Teresa Albor (kuri jungia feminizmo ir diskriminacijos dėl amžiaus temas). Niekas, ar beveik niekas, nebuvo suplanuota, todėl aš, kiti menininkai ir dirbtuvių vadovai spontaniškai, šelmiškai ir patogiai praktikavome tarpusavy ir prieš publiką neplanavimą. Dirbtuvės buvo „Southbank“ festivalio „Unlimited“, skirto garsinti neįgalių menininkų darbus, dalis. Prieš dirbtuvių pradžia mano viską kontroliuoti norintis protas negalėjo nuspėti, kaip praeis šis savaitgalis. Jis praėjo puikiai, būtent dėl to, kad mums buvo leista nepersidirbti.

Po savaitės dalyvavau balso seminare Lichtenbergo® institute Vokietijoje. Seminaro tema – histerezė. Fizikoje, inžinerijoje, biologijoje histerezė suprantama kaip vėlavimas, kai kažkas turi poveikį *vėliau*, nei tikėjomės, ir veikiausiai ne ten ir ne taip, kaip tikėjomės. Tai – pasekmės atsilikimas nuo ją sukėlusios priežasties, kai tampa nebeįmanoma atsekti pačios priežasties. Mūsų paprašė pritaikyti šį vėlavimo konceptą dainavimui ir mokymuisi. Histerezės sistemos nėra linijinės. Tuoju suprasite, kur link suku. Tam, kad mūsų balsas veiktų sklandžiai, negalime per daug planuoti. Mūsų nervinė sistema daug geriau reaguoja į žaismingus dirgiklius, verčiančius atsipalaiduoti, o ne įsitempti. Dainavimo metodas, kurio išmokau (kurį šiuo metu laikau daug

platesniu pedagoginiu metodu), paremtas atvirumu, kantrybe, reagavimu, atsisakymu veikti greitai ir pasiekti tam tikrą tikslą.

klostyti

Menininkams dažnai gresia tapti per daug siekiančiais savo tikslo, panašiais į sportininkus – nesustabdomais, nepailstančiais, rungtyniaujančiais. Geras patarimas, kurį galima būtų duoti menininkui-sportininkui: tapk geriausiu poilsiautoju.

Šių metų sausį dalyvavau „Movement Research“ organizacijos užsiėmime intriguojančiu pavadinimu „Intymumo atletika“. Jam vadovavo šokėja K. J. Holmes. Užsiėmimo metu, kaip sportininkams, reikėjo drausmingai ir griežtai atsiduoti paleidimo praktikai. Tai buvo atradimo disciplina. Mes tapome lėtumo mokiniais.

Turi reikalauti pasitikėjimo ir privalai pasitikėti, kad šokdamas leistum kitiems žmonėms tave judinti, liesti. Šis pojūtis – švelnus ir raminantis. Mano kūnas tapo materialus. Per užsiėmimą daugiausia dėmesio buvo skiriama improvizuotam judesiui, K. J. raginant, kviečiant susitelkti į vidinius psichologinius išgyvenimus, o ne į išorinį sportinio pasirengimo demonstravimą.

Tokie užsiėmimai ir somatiniai eksperimentai man atskleidė, kad prisilietimas *yra* žinojimas, nekalbinė žinojimo forma. Tai – psichologinis įrankių rinkinys, kurio galima išmokti pasitelkus kūną.

Vienas pratimų buvo leisti judėti mūsų kūno dalims kaip magnetams. Pasipriešinimo žaidimas, kuriam kartais pagarsindavome muziką. Judinate kito kūną ir leidžiate, kad kito kūnas judintų jus.

Į ką galima buvo atsiremti ir pailsėti? Šokėjai tapo mano atrama po patirtos panikos tą dieną. Panika gali kauptis kūne. Oda sustangrėja ir parausta, imi dusti. Vienas dainavimo pratimas, kurio išmokau per seminarą Lichtenberger® institute, buvo įsivaizduoti, kaip nustoja veikti plaučiai. Vienas dainininkas supanikavo. Tada nesupratau, kokią grėsmę

kelia nebeveikiantys plaučiai. Dabar suprantu, bet taip pat jaučiuosi išsivadavusi, kai leidžiu visam organizmui išsijungti, kai atsiduodu vaizdiniui arba idėjai, kurią transliuoja kūnas. Įgaunama paradoksali laisvė, kai viską paleidžiame, kai nebesilaikome įkyriai įsikibę.

„Eikite prie esmės“, – pasiūlė K. J. Holmes kitame judesio pratime.

The pith yra balta, minkšta apelsino dalis po žievele. Reikia prasikasti pro paviršių, kad atrastum esmę, t. y. kad tavo išsireiškimas būtų aiškus. Tačiau baltoji apelsino dalis nėra jo esmė. Ji yra medžiaga, jungianti kitas apelsino dalis, jos yra su kaupu. Jos – gausu. Jos – per daug.

Šio judesio užsiėmimo tema buvo klajonė. Norėjau pasimesti savo klaidžiojančiose mintyse, mažčiau, kaip sienos ir grindys galėtų padėti mano klajojimui. Kaip galėtų padėti kiti kūnai?

Galbūt norėjau užkirsti jiems kelią arba kirsti jų kelią? Eiti viena kryptimi ir galiausiai pasukti prieš susidurdama su kūnu kaip liestinė linija.

*

Ir, žinoma, nepaisant viso šio nuostabaus lankstumo, kartais užstrigdavau. Kartais neberasdavau sau vietos. Suprasdavau, kad kažkas yra ne taip. Viskas krenta, stovi kreivai, kliba, svyra, linksta. Tačiau tada suprasdavau (arba ne), kad ant šių netvirtų pamatų galiu mokytis.

*

Jei turėčiau apibūdinti, kaip atrodo tingios laboratorijos – mano dirbtuvių idėjos – erdvė, ją apibūdinčiau taip:

Mano dirbtuvių vieta – palėpė su didele sėdima palange, ant kurios gali susėsti nesuskaičiuojamai daug žmonių. Ant jos būtų

gėlėtų pagalvėlių su spurgais ir kutais. Mano dirbtuvės – kambarys su daugybe minkštų baldų, ant kurių atsigulus galima sekti apsunkusį minčių siūlą, judėti nebijant kampų. Šiame kambaryje nebus aštrių, nejaukių kampų, nes kampai galės išsilenkti. Mano dirbtuvės – tai miniatiūrinis popieriaus teatras su popieriniais drabužiais ir popieriniais arbatos puodeliais, popierinėmis lovomis, popieriniais žibintais, kuriuos lengvai pasigaminsime patys. Mano dirbtuvėse niekada netrūks popieriaus. Mano dirbtuvės – pilnas kalbos disko kamuolys, pilna kalbos vonia, pilnas kalbos šaldytuvas. Mano dirbtuvės – kambarys, kuriame dūzgia molekulės, kaip nematomos, bet suvokiamos idėjos, kai jų įtemptai klausaisi, kai jauti kojomis. Mano dirbtuvėse išvedžioti vamzdžiai, suteikiantys joms struktūrą, istoriją, praeitį. Mano dirbtuvės – milžiniškos verandos sūpuoklės, visuomet judančios arba turinčios galimybę judėti. Šios sūpuoklės yra

lengvos. Tas pats gūsis, kurį jaučiu ant odos,
pūsteli ir pro palėpės langą, pro kamina, pro
vamzdžius, pro popierių. Objektų ir kūnų,
tingiai stoviniuojančių aplink, kalbos
polifonija.

Iš anglų kalbos vertė Erika Urbelevič